५. नृत्य

हस्तमुद्रा

नृत्य करीत असताना गाण्यातील आशयानुसार हातांच्या बोटांचे वेगवेगळे आकार करून आंतरिक भाव दाखवला जातो त्यास 'हस्तमुद्रा' असे म्हणतात. त्यामुळेच नृत्याला सौंदर्य प्राप्त होते. हस्तमुद्रांचे वर्गीकरण तीन प्रकारांत केले जाते.

१) असंयुक्त हस्तमुद्रा : एका हाताने केल्या जाणाऱ्या हस्तमुद्रा.

पताका : हाताची चारही बोटे अगदी सरळ ताठ ठेवून अंगठा किंचित आतल्या बाजूस वळवून ठेवला की पताका मुद्रा होते.

उदा. नृत्यारंभ करणे, चंदन लावणे, स्पर्श करणे, शपथ घेणे, दूर अंतरावरील व्यक्तीस बोलावणे इत्यादी क्रियांमध्ये या मुद्रेचा वापर केला जातो.

२) संयुक्त हस्तमुद्रा : एकच हस्तमुद्रा दोन हातांनी मिळून केली जाते त्यास संयुक्त हस्तमुद्रा म्हणतात.

अंजली : दोन्ही हातांच्या पताका मुद्रा समोरासमोर एकत्र जोडून ठेवणे, ही अंजली मुद्रा होते.

उदा. ही मुद्रा मस्तकाच्या एकदम वर केल्यास देवतेस नमस्कार होतो, हीच मुद्रा तोंडासमोर ठेवली तर गुरूस नमस्कार होतो व छातीसमोर ठेवली तर प्रजेस नमस्कार होतो.

३) मिश्र हस्तमुद्रा : दोन हातांनी मिळून केल्या जाणाऱ्या हस्तमुद्रा. शिखर – कळस किंवा टोक दाखवणे, शस्त्र धारण करणे, प्रश्न विचारणे यासाठी वापरतात.
पताका – चंदन लावणे, स्पर्श करणे, शपथ घेणे, दूर असलेल्या व्यक्तीस बोलावणे यासाठी वापरतात. अंजली – नमस्कार करण्यासाठी वापरतात.

◆ हस्तमुद्रा म्हणजे काय ते सांगून कोणकोणत्या नृत्यप्रकारांत वापरल्या जातात याविषयीची माहिती द्यावी.

माझी कृती :

- विविध माध्यमांतून येणारी नृत्यप्रकारांची चित्रे जमा करा व ती चिकटवहीत चिकटवा. (उदा. मासिके, वृत्तपत्रे, जाहिराती इत्यादी.)

माझ्या मित्राचे नृत्य पहा. नृत्य प्रकार ओळखा पाहू ?

....

....

....

....

माझे छायाचित्र

....

....

अभिनयगीत

आजोबा : पाऊस आला पाऊस आला
लावा खिडक्या दारे
जिकडेतिकडे पाणीच पाणी
घरात यारे सारे....
पाऊस आला || १ ||

मुले : पाऊस आला पाऊस आला
उघडा खिडक्या दारे
ओले होऊ, नाचू गाऊ
चला चला रे सारे....
पाऊस आला || २ ||

आजोबा : पाऊस आला पाऊस आला
स्वेटर टोप्या घाला
सर्दी पडसे होईल म्हणूनी
चहात आले घाला....
पाऊस आला || ३ ||

मुले : पाऊस आला पाऊस आला
गार गार हा वारा
हाक मारतो सर्वांना तो
चला, वेचूया गारा....
पाऊस आला || ४ ||